

HOLLÁN Miklós*

Alkotmánybíróság a jogágak útvesztőjében – a büntetőtörvény kereteit kitöltő normát értelmező jogegységi határozat megsemmisítése**

Az Alkotmánybíróság 2/2016. (II. 8.) számú határozatában (továbbiakban „Abh.”) megsemmisítette a 3/2013. KMJE számú közigazgatási-munkaügyi jogegységi határozatot (továbbiakban „KMJE”). Az Abh. valóban „nagy horderejű” döntés,¹ amely elvi jelentősége folytán is megérdemli, hogy a szakmai (ezen belül jogtudományi) diskurzus fősodrába kerüljön.

Az Abh-t több okból is érdemesnek tartottam elemzés alá vetni. A jogegységi határozatok alkotmánybírósági kontrollja komoly gyakorlatra visszatekintő² és tudományos érdeklődésre is számot tartó téma,³ amelynek jelen ügyben számos vitatott elvi kérdése újra felmerült. Az viszont legalább ma már nem vitatott, hogy az Alkotmánybíróságnak – az Alaptörvény⁴ és kifejezett jogszabályi előírás⁵ alapján is – van hatásköre jogegységi határozatok vizsgálatára⁶ és megsemmisítésére.⁷ Az alkotmányos garanciák iránt érdeklődő büntetőjogászok számára

* PhD, tudományos főmunkatárs, MTA TK JTI, egyetemi docens, NKE RTK

** Lezárva 2016. június 14. napján. Készült a szerző 2014-2017 közötti időszakra elnyert Bolyai Ösztöndíjának támogatásával.

¹ ZÖDI Zsolt: „Alkotmánybíróság vs Kúria – egy megsemmisített jogegységi határozat margójára” <http://jog.tk.mta.hu/blog/2016/03/alkotmanybirosag-vs-kuria>.

² Elsőként a 42/2005. (XI. 14.) AB határozat, majd a 70/2006. (XII. 13.), illetve a 23/2009. (III. 6.) AB határozatok.

³ Így pl. SÓLYOM László: *Az Alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Osiris, Budapest, 2001 284. o. 71. l.j., KECSKÉS László - TILK Péter: „A jogegységi határozatok alkotmánybírósági kontrolljának tervezett törvényi szabályozásáról” *Magyar Jog*, 2004/1. 10-11. o., VARGA Zs. András: „A jogegységi határozatok és az Alkotmány rendje” *Magyar Jog*, 2004/6., 333-338. o.; KECSKÉS László - TILK Péter: A jogegységi határozatok alkotmánybírósági kontrolljának megvalósulása. *Magyar Jog*, 2006/8. 465-472. o.; SZABÓ Győző: A jogegységi határozat alkotmánybírósági felülvizsgálata. In: *Ünnepi kötet Sári János egyetemi tanár 70. születésnapja tiszteletére*. Rejtjel Kiadó, Budapest 2008. 318-328. o.; ZAKARIÁS Kinga - POTJE László: A jogegységi határozatok alkotmánybírósági felülvizsgálata. *Jogtudományi Közlöny*, 2010/10. 482-492.

⁴ Alaptörvény 24. cikk (2) bek. d) pont.

⁵ Abtv. 37. § (2) bek. első mondat.

⁶ Megsemmisítés nélkül vizsgálta jogegységi határozat Alaptörvénybe ütközését a 16/2014. (V. 22.) AB határozat.

⁷ Így pl. Szomora Zsolt: *Alkotmány és anyagi büntetőjog*. Pólay, Szeged 2015. 10. o.

pedig az Abh. azért képez érdekes olvasmányt, mert abban (elsősorban pedig a kapcsolódó párhuzamos indokolásokban és különvéleményekben) fontos szerepet játszik a büntetőjogi tényállások kereteit kitöltő normákkal⁸ kapcsolatos alkotmányossági kérdések megítélése. Ezen felül az egész ügy háttérében felsejlik az alapjogi bíraskodás azon örökzöld kérdése is, hogy miben térnek el minden jogágra, illetve a speciálisan a büntetőjogra vonatkozó alkotmányos garanciák.⁹

1. BÜNTETŐJOGRA ÉS A MINDEN JOGÁGRA VONATKOZÓ ALAPTÖRVÉNYI GARANCIÁK

Az Alkotmány (és az Alaptörvény) általános jogállami és a büntetőjogra vonatkozó garanciáinak viszonya (azok hatóköre, illetve vizsgálatának sorrendje) már korábban is vitatott kérdést képezett.¹⁰

aa) Az Abh. a büntetőjogi garanciák megsértésével kifejezetten nem foglalkozik, az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdését nem is jelöli meg az alkalmazott rendelkezések között.¹¹ A testület csak a megsemmisítés hatálya kapcsán hivatkozik a *nullum crimen sine lege elv* sérelmére.¹² Ez azonban legalábbis impliciten annak megállapítását jelneti, hogy a KMJE sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdését is. Ez ugyanis egyike azon

⁸ A kerettényállásokról összefoglalóan Hollán Miklós: „A büntetőjogi kerettényállások” In: *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből* (szerk. Ruzsonyi Péter). NKE-RTK, Budapest, 2014. 185-197. o.

⁹ A büntetőjogi garanciákra nézve összefoglalóan, még a korábbi alkotmány alapján, de sok tekintetében még ma is irányadóan LÉVAY Miklós: „A büntető hatalom és lehetséges korlátai egy alkotmányban, különös tekintettel a bűncselekménnyé nyilvánításra és a büntetésekre”, *Pázmány Law Working Papers* 2011/24. 4. o.

¹⁰ Az Alkotmány 2. § és 57. § (4) bekezdése és 11/1992. (III. 5.) AB határozat tekintetében ld. SONNEVEND Pál: „Verjährung und völkerrechtliche Verbrechen in der Rechtsprechung des ungarischen Verfassungsgerichts” *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* 1997. 195-228. illetve „A *nullum crimen* elve – a (4) bekezdés magyarázata” In: *Az Alkotmány kommentárja I-II* (szerk.: Jakab András). Második, javított, bővített kiadás. Századvég, Budapest, 2009. 2062-2063. o. 270. msz. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és XXVIII. cikk (4) bekezdése tekintetében pedig ld. Lévy Miklós különvéleményét a 16/2014. (V. 22.) AB határozathoz, Indokolás [62].

¹¹ 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [18].

¹² Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016. (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [51].

rendelkezéseknek, amelyek a nullum crimen sine lege és nulla poena sine lege elvét alkotmányi (alaptörvényi) szinten megfogalmazza.¹³

Az Alkotmánybíróság megközelítése alapján tehát, amennyiben egy jogegységi határozat sérti a minden jogágra érvényesülő alaptörvényi rendelkezéseket, akkor annak vonatkozásában már nem szükséges külön vizsgálni a speciális büntetőjogi garanciák alkalmazhatóságát. Ennek magyarázata azon érvelés-ökonómiai megfontolás lehet, hogy ezen utóbbiak a jogegységi határozat alaptörvénybe ütközésének tényén és annak joghatásain nem változtatnak. Ilyen esetekben ugyanis a büntetőjogi garanciák vagy szükségképpen sérelmet szenvednek (erre lehetett jelen ügyben figyelemmel az Alkotmánybíróság) vagy pedig speciális hatókörüknel fogva nem alkalmazhatók.

ab) Ha a jogegységi határozat a minden jogágra érvényesülő jogállami garanciák alapján nem ütközik az Alaptörvénybe, akkor érdemes külön megvizsgálni, hogy annak vonatkozásában alkalmazhatók-e a szigorúbb büntetőjogi garanciák (az Alaptörvény XXVIII: cikk (4) bekezdése) (így tesz lényegében Czine Ágnes¹⁴).

b) Egy másik megközelítés alapján a nem büntetőjogi tárgyú, de a büntetőjogban érvényesülő jogegységi határozatok¹⁵ esetén is elsőként a speciális büntetőjogi garanciák alkalmazhatóságát kell vizsgálni. Ha ezek alkalmazhatók, akkor az alaptörvény sérelmét ezen (szigorúbb) standardok alapján kell vizsgálni (így tesz Pokol Béla, illetve lényegében Varga Zs. András). Ha a büntetőjogi garanciák sérelmét megállapítjuk, akkor a büntetőjogon kívüli jogegységi határozatok esetén meg kell vizsgálni, hogy ez magával vonja-e egész jogrendszerre vonatkozó alacsonyabb követelményeket támasztó garanciák sérelmét is. A joghatásokat tekintve (elsősorban a büntetőjogra vonatkozó alkalmazási tilalom lehetősége vonatkozásában) ugyanis egyáltalán nem közömbös, hogy melyik standard sérelme eredményez alaptörvénybe ütközést.¹⁶ Ha pedig az elsődlegesen vizsgált büntetőjogi garanciákat nem tartjuk alkalmazhatónak, illetve azok szigorúbb standardjainak sérelmét nem állapítjuk meg, akkor kell áttérnünk az általános jogállami garanciák alkalmazására.¹⁷

¹³ 3037/2014. (III. 13.) AB határozat, Indokolás [15]-[16]. Az Alaptörvény előtti időszakra nézve lásd 988/B/1990/2. elnöki végzés, ABH 1991, 987, 987, illetve Hollán (2009) 2062. o. 124. lj.

¹⁴ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [72]-[86], illetve [87]-[98].

¹⁵ Az érvényesülésről részletesen lásd a 3.1.1. címet.

¹⁶ Így tehát részben felülvizsgáltam azon korábbi – némiképp – leegyszerűsítő nézetemet, amely szerint „a jogállamisági klauzula sérelme csak akkor vizsgálható, ha az adott rendelkezés nem ellentétes az [Alkotmány] 57. § (4) bekezdésével”. Hollán (2009) 2063. o. 272. msz.

¹⁷ Hollán (2009) 2063. o. 272. msz.

Részemről az utóbbi megközelítést tartom szerencsésebbnek, de a következőkben az esetismertetés sajátosságai miatt az Abh. logikáját követve elsőként az egész jogrendszerre, majd a büntetőjogra vonatkozó alkotmányos garanciák sérelmét vizsgálom.

2. AZ ÖSSZES JOGÁGRA KITERJEDŐ GARANCIÁK

2.1. A HATALOMMEGOSZTÁS ELVE

2.1.1. A garancia sérelmének lehetősége

A hatalommegosztás elve vonatkozásban korábban már az is vitatott kérdést képez(ett), hogy az arra vonatkozó alkotmányos rendelkezés egyáltalán sérelmet szenvedhet-e egy jogegységi határozat kapcsán.

A testület többségi álláspontja szerint „önmagában azzal a ténnyel nem sérül a jogalkotói hatalom, benne a törvényhozói hatalmi ág alkotmányos jogköre, hogy a bírói hatalom a jogszabályoknak egységesen alkalmazandó tartalmat ad”.¹⁸ Ezt az álláspontját a testület lényegében az alaptörvény után fenntartotta¹⁹ kimondva azt is, hogy „alaptörvény-ellenessé azzal válhat[...] egy jogegységi határozat, ha a Kúria kilépne a jogegységesítő szerepéből és – a jogalkotót a jogalkotási folyamatból kihagyva – önállóan, a tételes jogi rendelkezéseket kibővítve, azokon túlhaladva, attól "eloldódva" jogot alkotna”.²⁰

Az ezzel szembenálló kisebbségi álláspont általánosságban (elvi szinten is) tagadta (tagadja) azt, hogy a jogegységi határozat önmagában a jogértelmezés kereteinek túllépésére tekintettel lehetne alkotmányosértő. Így Kiss László szerint „az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésébe foglalt hatalommegosztási klauzula „önmagában nem akadályozza meg a rendesbíróságokat abban, hogy igazságszolgáltatási hatáskörükhöz szorosan tapadó [...] jogértelmezésük során normaalkotást is végezzenek, tehát nincsenek eleve elzárva attól, hogy a jogalkotáshoz hasonló tevékenységet fejtsenek ki”.²¹ Ehhez hasonlóan foglalt állást korábban Bragyova András, aki szerint ha „a bíró túlment a jogértelmezésen és jogot alkotott”, az „nem alkotmányellenes, sőt, különösen a magánjogban, de nemcsak ott elkerülhetetlen”.²² A jogegységi határozat alkotmányellenessége „téves – adott esetben contra

¹⁸ 42/2004. (XI. 9.) AB határozat, Indokolás IV.1.2. pont.

¹⁹ 11/2015. (V. 14.) AB határozat, Indokolás [35].

²⁰ 11/2015. (V. 14.) AB határozat, Indokolás [30].

²¹ Dr. Kiss László alkotmánybíró párhuzamos indokolása a 11/2015. (V. 14.) AB határozathoz, Indokolás [59].

²² Bragyova András párhuzamos indokolása a 23/2009. (III. 6.) AB határozathoz.

legem vagy praeter legem – jogértelmezésre nem alapozható [...]”, hanem egyedül a jogegységi határozat „a [...] bíróságokra kötelező tartalmára”. Ahhoz ugyanis, hogy „az Alkotmánybíróság megmondhassa, mi a contra vagy preter legem jogértelmezés, előbb szükségképpen meg kell mondania, mi lenne a secundum legem értelmezés – de ez nem az Alkotmánybíróság hatásköre.” Jogegységi határozatok esetén tehát minden esetben „a bíró alkotta jogtartalom alkotmányosságát kell vizsgálni”.²³

2.1.2. A garancia sérelmének indoka

Adott ügyben az Alkotmánybíróság többsége szerint a jogegységi határozat „nyelvi kereteket figyelmen kívül hagyó normaértelmezése [...] ahhoz vezetett, hogy a jogértelmezés »eloldódott« az értelmezett jogszabálytól, és a törvényhozás talajára tévedve sérti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésében deklarált [...] hatalommegosztás elvét”.²⁴ A jogegységi határozat megalkotásával tehát „a Kúria túllépte a jogegység biztosítására vonatkozó alaptörvényi felhatalmazás kereteit és elvonta a törvényhozói hatalmi ág jogkörét”.²⁵

Az ezzel szembenálló kisebbségi álláspont szerint jelen ügyben „a Kúria által elfogadott értelmezés a jogszabályból már korábban is levezethető volt”,²⁶ adott esetben nincs szó tehát arról, hogy „»eloldódott«” volna az értelmezett jogszabálytól.²⁷ A Kúria „nem kötelezte a bíróságokat” az adótörvény egyik rendelkezésének „a figyelmen kívül hagyására. Kizárólag az érintett bekezdés általa helyesnek ítélt tartalmát bontotta ki azokra az esetekre nézve, amikor az érintettek jogellenes magatartást tanúsítottak.”²⁸ A Kúriának ugyanis „mind a rendszertani, mind a teleologikus értelmezés alapján alapos oka volt arra, hogy az Szja. tv. 58. § (8) bekezdését” a jogegységi határozatban foglaltak szerint értelmezze.²⁹ Sőt éppen az Alaptörvény 28. §-a – a korábbi szabályozáshoz képest új rendelkezése”³⁰ – alapján kellett „a céltételezéses (teleologikus), illetve a rendszertani értelmezés keretében [...] az eljáró bíróságoknak” az adótörvényt a jogegységi határozatnak megfelelően értelmezniük.³¹

²³ Bragyova András párhuzamos indokolása a 23/2009. (III. 6.) AB határozathoz.

²⁴ 2/2016 (II. 8.) AB határozat, Indokolás [46].

²⁵ 2/2016 (II. 8.) AB határozat, Indokolás [47].

²⁶ Lenkovich Barnabás különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [109].

²⁷ Varga Zs. András párhuzamos indokolása a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [70].

²⁸ Sulyok Tamás különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [119].

²⁹ Sulyok Tamás különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [117].

³⁰ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [77].

³¹ Sulyok Tamás különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [119], hasonlóan Varga Zs. András párhuzamos indokolása a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [77].

A kisebbségi álláspont kapcsán – annak elfogadásától függetlenül is – felvetődik az a jelen ügyön túlmutató összefüggés, hogy a jogértelmezés alkotmányosan (alaptörvényileg) megengedett keretei az Alaptörvény utáni időszakban kibővültek. A KMJE által tudatosan alkalmazott teleologikus jogértelmezés 2012. január 1. napját megelőzően is ismert volt a jogirodalomban és a joggyakorlatban,³² de annak alkalmazása nem képezte a bíróságok alkotmányos köteletségét.³³ Márpedig egy tételes alaptörvényi kötelezettség (jogosítottság) komoly jelentőséggel bír annak megítélésénél, hogy a bíróság tevékenysége a jogértelmezés alkotmányosan elismert keretei között maradt-e.

2.1.3. A megsemmisítés hatálya

Ha az alaptörvény-ellenesség elsődleges indoka valóban a formális alaptörvény-ellenesség volt, akkor a jogegységi határozatot már önmagában ennek alapján *ex tunc* hatállyal kellett volna megsemmisíteni. Ez következik a testület korábbi (más normák közjogi érvénytelenségével kapcsolatos) gyakorlatából is.³⁴ Ehhez semmi szükség nem volt a testületnek a *nullum crimen* elv (azaz büntetőjogi garancia) sérelmére hivatkozni.³⁵

³² Az Alaptörvény előtti időszakra nézve a büntetőjog tekintetében lásd pl. SZOMORA Zsolt: „A jogi tárgy funkciói és a jogtárgyharmonikus értelmezés” *Bűnügyi Szemle*, 2009/2. 11-17., illetve KARSAI Krisztina: „Büntetőjogi jogtárgyak a hamis áruk elleni küzdelemben” *Magyar Jog*, 2010/12., 720-726. o. Tankönyvek közül pl. Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. Korona, Budapest, 2004. 90. o., „A büntetőtörvény értelmezése” In: *Büntetőjog I. Az anyagi büntetőjog általános része*. Büntetőjogi ismeretek a közszolgálati szakemberképzés számára (szerk.: Kis Norbert). Dialog Campus, Budapest-Pécs, 2011. 55-69. o. 62-63. o. Akkoriban állapították meg azt is, hogy „a jogi tárgynak a jogi norma teleologikus értelmezését elősegítő [...] büntetőjogi szemlélet [...] terjedőben van” [TÓTH Mihály: „Büntetőjog az élet és a halál mezsgyéjén” *Magyar Jog*, 2010/8., 503-507. o.].

³³ Az Alaptörvény utáni időszakra nézve a büntetőjog tekintetében lásd pl. HOLLÁN Miklós: „A büntetőtörvény értelmezése (és annak egységesítése), A büntetőtörvény (annak értelmezése) ...” In: *Büntetőjog I. Általános rész*. Alapismeretek a közigazgatási szakemberképzés számára. Dialog-Campus, Budapest-Pécs, 2013. 53-96. o. 62-63. o., illetve SZOMORA Zsolt: *Alkotmány és anyagi büntetőjog. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2015. 10-11. és 27. o., valamint GÁL Andor: „A jogos védelem szabályozási céljára vonatkozó elméletekről” *Jogtudomány Közlöny*, 2016/6. 328-338., különösen 337-338. o.

³⁴ Vö. 5/2012. (XII. 29.) AB határozat V. pont, amelyet 2013. évi CXXXI. 11. § (10) bekezdése az Abtv. módosításával [Abtv. 45. § (1a) bek] kodifikált is. Hatályos 2013. VIII. 1. től.

³⁵ Vö. 3.3. cím.

2.1.4. A jogerősen lezárt büntetőeljárások felülvizsgálata

Az Alkotmánybíróság „megállapította a KJE alaptörvény-ellenességét, ezért az Abtv. 45. § (6) bekezdésének alkalmazásával elrendelte az alaptörvény-ellenesnek minősített jogegységi határozat alkalmazásával lefolytatott jogerősen lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát”.³⁶

A hivatkozott rendelkezés alkalmazásának alapja – ha erre a határozat külön nem utal – az Abtv. 37. § (2) bekezdés második mondata, azaz a jogszabályok felülvizsgálatára vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazásának követelménye volt. Ennek alapján a jogerősen lezárt büntetőeljárások felülvizsgálata akkor is elrendelhető, ha az Alkotmánybíróság nem törvény, hanem jogegységi határozat alaptörvény ellenességét állapítja meg és ennek semmisségéből a büntetés, illetve az intézkedés csökkentése vagy mellőzése, valamint a büntetőjogi, illetve a szabálysértési felelősség alóli mentesülés vagy annak korlátozása következne.

Az Abh. alapján alkalmazható a Be. azon – ehhez kapcsolódó – rendelkezése is, amely alapján felülvizsgálatnak a bíróság jogerős ügydöntő határozata ellen akkor van helye, ha „az Alkotmánybíróság a jogerős határozattal befejezett büntetőeljárás felülvizsgálatát elrendelte, feltéve, hogy a terhelt még nem mentesült a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alól, vagy a kiszabott büntetés, illetőleg az alkalmazott intézkedés végrehajtása még nem fejeződött be, vagy a végrehajthatósága még nem szűnt meg”.³⁷ Ez a törvényhely ugyanis csak a felülvizsgálat Alkotmánybíróság általi elrendelését feltételezi, de azt már nem, hogy az elítélésre olyan büntető jogszabály alapján került volna sor, amelynek alaptörvény-ellenességét a testület megállapította.

Nem alkalmazható viszont az Abh. kapcsán a Be. azon rendelkezése, amely alapján felülvizsgálatnak akkor is helye van, ha „a büntetőjogi felelősség megállapítására, a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására olyan büntető jogszabály alapján került sor, amelynek alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság megállapította, de a terhelt már mentesült a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alól, vagy a büntetés végrehajtása már befejeződött, illetve végrehajthatósága megszűnt, illetőleg a terhelt már nem áll az intézkedés hatálya alatt”.³⁸ Ezen rendelkezés alkalmazása ugyanis kifejezetten alaptörvény-ellenesnek minősített büntető jogszabályt feltételez. Annak alkalmazására tehát nem kerülhet sor, ha az Alkotmánybíróság a büntetőjogszabály kereteit kitöltő norma, illetve (legyen az büntetőjogi vagy büntetőjogon kívüli) jogegységi határozat alaptörvénybe

³⁶ 2/2016. (II. 8.) AB határozat rendelkező rész 2. pont, illetve Indokolás [53].

³⁷ Be. 416. § (1) bek. e) pont.

³⁸ Be. 416. § (1) bekezdés f) pont.

ütközését állapította meg. A büntető jogszabály, kereteit kitöltő normát értelmező KMJE megsemmisítésére tekintettel tehát nincs lehetősége felülvizsgálatra olyan személynek, aki adócsalás miatt elítélését követően – mivel ellene pénzbüntetést szabtak ki – már mentesült a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények alól. A felülvizsgálatot az Abtv. 37. § (2) bekezdés második mondatának (megfelelő alkalmazást előíró) rendelkezése nem alapozza meg, mivel az – rendszertani értelmezés alapján – csak az Alkotmánybíróság (ugyanezen bekezdés első mondatában szabályozott) eljárására vonatkozik.

A KMJE alkalmazásával pénzbüntetésre ítélték esetén viszont felmerülhet azon rendelkezés alkalmazása, amely szerint „felülvizsgálatnak a bíróság jogerős ügydöntő határozata ellen akkor van helye, ha [...]a terhelt bűnösségének megállapítására [...] a büntető anyagi jog szabályainak megsértése miatt került sor”.³⁹ Természetesen csak abban az esetben, ha e rendelkezés szempontjából a büntető anyagi jog szabályainak megsértése magában foglalja a büntetőtörvény kereteit kitöltő norma téves meghatározását⁴⁰ (esetünkben pedig jogegységi határozatból eredő alaptörvény ellenes értelmezését) is. E rendelkezés alapján azonban felülvizsgálatra az Abh. kapcsán csak azért van lehetőség, mert a jogegységi határozat megsemmisítésére *ex tunc* hatállyal került sor.⁴¹ Ellenkező esetben (azaz jogegységi határozat *ex nunc* hatályú megsemmisítése esetén) ugyanis a terheltet a megtámadott határozat meghozatala idején hatályos jogszabályok (az akkoriban még hatályos jogegységi határozat) alapján nem lehetne a felülvizsgálatot elrendelni. A büntető anyagi jog szabályainak megsértésére hivatkozó „felülvizsgálati indítványt [ugyanis] a megtámadott határozat meghozatala idején hatályos jogszabályok alapján kell elbírálni”.⁴²

2.2. A VISSZAHATÓ HATÁLY TILALMA

2.2.1. A jogegységi határozat visszaható hatálya

2.2.1.1. A jogegységi határozat megalkotása kapcsán

Az Alkotmánybíróság szerint a „jogegységi határozat mint alkotmányos intézmény mindig múltbéli történeti tényállások alapján kerül meghozatalra, ez azonban önmagában visszaható hatályt nem eredményez”.⁴³ Lényegében ezt a megközelítést követte a Legfelsőbb Bíróság, amikor megállapította, hogy a 3/2009. számú büntető jogegységi határozat „értelemszerűen

³⁹ Be. 416 (1) bek. a) pont.

⁴⁰ Ezt támasztja alá (ha nem is mondja ki kifejezetten) a Kúria Bfv. III. 707/2012. – BH 2013. 147. döntése.

⁴¹ Vö. 3.3. cím.

⁴² Be. 423. § (2) bek. első mondat.

⁴³ 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [48].

(sic!) nem a megtámadott határozat meghozatala idején hatályos jogszabály megváltozását, hanem a változatlan jogszabály immár mindenkire kötelező értelmezését jelenti”. Így az adott esetben a terheltre nézve kedvezőbb értelmezés a felülvizsgálati eljárásban akkor is irányadó, ha a jogegységi határozatot a jogerős bírósági „határozat jogerőre emelkedését követően hozta meg a Legfelsőbb Bíróság”.⁴⁴

Az Alkotmánybíróság tehát nem vette át azon jogirodalmi nézetet, hogy a jogegységi határozatok szükségképpen visszaható hatályúak lennének.⁴⁵ Egyes alkotmánybírák véleményeiben megjelent azon megközelítés, hogy „a jogalkalmazás keretében megvalósuló jogértelmezés [...] természeténél fogva „visszaható hatályú”.⁴⁶ Ezen utóbbi álláspont alapján is nyilvánvaló azonban, hogy a jogegységi határozat intézménye, mivel azt Alaptörvény kifejezetten nevesíti (ha visszaható hatályú is) nem szükségképpen sérti az ezzel kapcsolatos alkotmányos garanciát.

2.2.1.2. A jogegységi határozat érvényesülése kapcsán

A KMJE kapcsán kiemelést igényel, hogy az olyan értelmezést fogalmazott meg, amely – az abban értelmezett jogszabályra figyelemmel – kizárólag visszaható hatállyal érvényesülhet. A jogegységi határozat megalkotásakor ugyanis már hatályon kívül helyezték az abban értelmezett adójogi normát,⁴⁷ ha az a korábbi ügyek megítélésére továbbra is alkalmazható volt.⁴⁸ A jogegységi határozatnak tehát nem volt a visszaható hatályon kívüli értelmezési tartománya, az akkor lett volna, ha egy olyan adójogi normát értelmez, amelyet megalkotásakor még nem helyeztek hatályon kívül.

⁴⁴ Legf. Bír. Bfv.II.151/2010.

⁴⁵ Így pl. GYÖRFY Tamás – JAKAB András „2. § [Alkotmányos alapelvek, Ellenállási jog]” In: *Az Alkotmány kommentárja I-II* (szerk.: Jakab András). Második, javított, bővített kiadás. Századvég, Budapest, 2009. 182. o. 171-172. msz. 193. lj.

⁴⁶ Így pl. Salamon László párhuzamos indokolása a 34/2014. (XI. 14.) AB határozathoz, Indokolás [229], illetve Kis László különvéleménye a 3264/2014. (XI. 14.) AB határozathoz, Indokolás [80].

⁴⁷ Vö. 2011. évi CLVI. törvény 14. §, amely 2012. január 1-jén lépett hatályba. Vö. 2011. évi CLVI. törvény 477. (4) bek. A jogegységi határozat kelte: 2013. november 13.

⁴⁸ Vö. 2011. évi CLVI. törvény 26. § Az Szja tv. „a 2011. évi CLVI. törvénnyel megállapított, illetve módosított rendelkezéseit a hatálybalépés napjától megszerzett jövedelmekre kell alkalmazni a (2)-(9) bekezdésben foglaltak figyelembevételével.

2.2.2. A KMJE a visszaható hatály alkotmányos tilalma fényében

2.2.2.1. Az alaptörvénybe ütközés önálló alapja

Az Alkotmánybíróság szerint a visszaható hatály alkotmányos tilalma jelen ügyben csak azért sérül, mert a KMJE „az alkalmazandó jogszabállyal ellentétesen [...] az adózók meghatározott köre számára egyértelműen hátrányos jogkövetkezményt állapít meg”. Így „a C) cikk (1) bekezdésében deklarált hatalommegosztás elvének és a B) cikk (1) bekezdéséből levezetett jogbiztonság elvének együttes sérelme szükségképpen vezetett a KJE alaptörvény-ellenességének megállapításához”.⁴⁹

Ennek kapcsán azonban felvetődik az a kérdés, hogy az Alkotmánybíróságnak a hatalommegosztás elvének sérelméből eredő formális alaptörvény-ellenesség esetén kell-e (lehet-e) egyáltalán vizsgálnia a visszaható hatály tilalmába ütközést.⁵⁰ Álláspontom szerint a visszaható hatály tilalmának sérelmét formális alkotmánysértés megállapítása esetén egyáltalán nem kell (így jelen ügyben az Alkotmánybíróság határozatnak sem kellett volna) vizsgálnia. Ha egy jogegységi határozat a jogértelmezés kereteinek túllépése miatt alaptörvénybe ütközik, akkor eleve – nem pedig visszaható hatályára tekintettel – sérti a hatalommegosztás az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésében szereplő elvét. Ennek praktikus jelentősége az, hogy formális alaptörvény-sértés esetén a jogegységi határozatot akkor is meg kellett volna semmisíteni, ha az adózók meghatározott köre számára az értelmezés kereteit túllépve egyértelműen előnyös jogkövetkezményt állapít meg.

A visszaható hatály alaptörvényi tilalmának megsértése tehát csak olyan esetekben vizsgálható, ha feltételezzük, hogy a jogegységi határozat a jogértelmezés kereteit nem lépte át (Czine Ágnes Varga Zs. András, Lenkovics Barnabás, illetve Sulyok Tamás álláspontja), illetve olyan felfogás követünk, amely szerint a jogegységi határozat önmagában azért nem alaptörvény-ellenes, mert a jogértelmezés kereteit túllépi (Kiss László álláspontja). Ez utóbbi szerint a jogegységi határozat alaptörvény-ellenességének megállapítását és ex tunc hatályú

⁴⁹ 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [48].

⁵⁰ Holló András a 23/2009. (III. 6.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolása alapján „a jogegységi határozat alkotmánybírósági felülvizsgálata [...] az indítvány(ok) függvényében [...] a felhívott alkotmányi rendelkezésekre tekintettel vagy csak formai vagy formai és tartalmi, vagy csak tartalmi vizsgálatot egyaránt eredményezhet”. Sőt szerinte „az Alkotmánybíróságnak [...] alkotmányvédelmi szerepével az lenne összhangban, ha az indítványozott formai és tartalmi alkotmányossági vizsgálat esetében a formai alkotmánysértést megállapítva, nem állna meg [...], [...] hanem jellemzően és nemcsak akkor térne rá a tartalmi vizsgálatra, ha a jogegységi határozat az Alkotmány 47. § (2) bekezdését nem sérti, hanem akkor is, ha megállapította a formai alkotmánysértést.

megsemmisítését kizárólag az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének jogállamiság-klauzulájából levezethető tiltott visszaható hatályú szabályozás tilalmára kellett volna alapítania.⁵¹

2.2.2.2. Jogalkalmazás vagy jogértelmezés

Az Abh. egyik alapvető elvi kérdése, hogy a visszaható hatály tilalmának alaptörvényi garanciáját csak a jogalkotásra vagy pedig jogértelmezésre nézve is érvényesítjük.⁵²

a) A KMJE az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésének az Alkotmánybíróság által megállapított sérelméből eredendően jogalkotásnak minősül, így viszont az Abh-ban nem is merülnek fel a jogértelmezés alkotmányos korlátai.

ba) A hatalommegosztás elvének sérelmétől függetlenül exponálja viszont a visszaható hatály alkotmányos tilalmának sérelmét az indítvány, amely szerint „a visszaható jogértelmezés visszaható jogalkotásnak is minősül, mert a jogegységi határozat a bíróságokra nézve kötelező”. Ennek alapján a jogegységi határozat akkor is alaptörvénybe ütközik, ha a Kúria nem végzett jogalkotást, hanem csak kötelező értelmezést adott.⁵³ Ezen érvelés alapján viszont nem minősül (vagy más okból minősülhet csak) alaptörvényben tiltott visszaható hatályú jogalkotásnak a bíróságokra formálisan nem kötelező kollégiumi vélemény megalkotása.⁵⁴

bb) Kiss László álláspontja szerint jelen ügghöz hasonló „esetekben a normaalkotás alkotmányos korlátaira vonatkozó mércéket kellene alkalmaznia az Alkotmánybíróságnak, különös tekintettel az *ad malam partem* visszaható hatály tilalmára, amely elsősorban [szerinte] azt a vizsgálatot feltételezi, hogy a konkrét ügyben létrehozott és alkalmazott rendesbírósági norma megfelel-e a szükségességi-arányossági tesztnek”.⁵⁵ Mégpedig –

⁵¹ Kiss László különvéleménye a 2/2016. (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [65].

⁵² Ez a kérdés a XXVIII. cikk (4) bekezdése kapcsán is felmerül vö. 3.1.3. cím.

⁵³ Ezzel azonos megközelítés tartalmaz Lévay Miklós egy korábbi alkotmánybírósági határozathoz fűzött különvéleménye, amely szerint „a jogegységi határozat [...] olyan iránymutatást tartalmaz, amely az érintett elkövetőkre nézve hátrányos jogkövetkezmények alkalmazását teszi visszamenőlegesen kötelezővé. Ennek következtében a támadott rendelkezés sérti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében rögzített jogbiztonság követelményét és az abból fakadó visszaható hatályú jogalkotás tilalmát, így az alkotmánybírósági eljárásban a jogegységi határozat megsemmisítésének lett volna helye”. Lévay Miklós különvéleménye a 16/2014. (V. 22.) AB határozathoz, Indokolás [82].

⁵⁴ A kollégiumi vélemény kötelező jellegéhez és visszaható hatályához lásd ZÖDI Zsolt: „Búcsú a kollégiumi véleménytől?” Magyar Jog, 2014/11. 609-623. o.

⁵⁵ Kiss László különvéleménye a 2/2016. (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [62].

korábbi ügyekből kikövetkeztethető megállapításai alapján⁵⁶ – nemcsak akkor, ha a jogegységi határozat (szerinte nem is tiltott) normaalkotást végzett, hanem akkor is, ha a jogértelmezés” körében maradt.

Ezt a felfogást érvényesítette a gyakorlatban a Fővárosi Bíróság, amikor egyenesen megtagadta az 1/2007. számú büntető jogegységi határozat visszaható hatályú alkalmazását. Az eljáró tanács álláspontja szerint ugyanis „a visszaható hatály tilalmával [...] ellentétes lenne az ugyan kötelező, de az I.r. vádlottra nézve súlyosabb büntető törvényt jelentő jogértelmezés követése. Erre tekintettel a bíróság a Btk. 2. §-ára utalással az 1/2007. Büntető jogegységi határozat előtti, a bűncselekmény elkövetésekor hatályos büntető törvényt alkalmazta”.⁵⁷

bc) Ezzel gyökeresen szembenálló olyan álláspont is megjelent már, amely szerint „a visszaható hatályú jogalkotás tilalma – mint ahogy a tilalom neve is jelzi, [...] jogalkotási és nem jogértelmezési szabály”,⁵⁸ azaz egy pusztán „jogértelmező” jellegű jogegységi határozat által fogalmilag sem sérthető meg.

2.2.3. A visszaható hatályú alkalmazás tilalmának kimondása

Ha egy jogegységi határozat csak az alaptörvény B) cikkének (1) bekezdésére tekintettel lenne alaptörvény-ellenes, akkor – az Abtv. 37. § (2) bekezdés második mondata és 46. § (3) bekezdése alapján – alkotmányos követelményként előírható lenne a visszaható hatályú alkalmazásának tilalma is. Jelen ügyben azonban ez nem merülhetett fel, mivel az adott jogegységi határozatban megfogalmazott értelmezés alkalmazására csak visszaható hatállyal kerülhetett sor.⁵⁹

3. A BÜNTETŐJOGI VONATKOZÁSÚ GARANCIA

Az Alaptörvény alapján „senki nem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog [...] szerint nem volt bűncselekmény”.⁶⁰

⁵⁶ Így pl. „ha el is fogadnám azt a többségi álláspontot arról, hogy itt mindössze „jogértelmezés” történt, akkor is megállapítható lenne a tiltott visszaható hatály követelményének a sérelme” {Kiss László különvéleménye a 7/2015. (III. 19.) AB határozathoz, Indokolás [89]}. Hasonlóan Dr. Kiss László különvéleménye a 7/2015. (III. 19.) AB határozathoz, Indokolás [88].

⁵⁷ Fővárosi Bíróság 6.B.659/2005/15.

⁵⁸ Salamon László párhuzamos indokolása a 34/2014. (XI. 14.) AB határozathoz, Indokolás [231].

⁵⁹ Vö. 2.2.1.2. cím.

⁶⁰ Alaptörvény XVIII. cikk (4) bek.

3.1. A XVIII. CIKK (4) BEKEZDÉSÉNEK ALKALMAZÁSÁVAL KAPCSOLATOS ELŐKÉRDÉSEK

A fenti alaptörvényi garancia alkalmazhatóságával kapcsolatos állásfoglaláshoz jelen ügyben több előkérdés elemzése szükséges (lett volna).

3.1.1. Adójogi tárgyú jogegységi határozat büntetőjogi alkalmazhatósága

Az Alkotmánybíróság számára is magától értetődő volt, hogy amennyiben egy adójogi tárgyú jogegységi határozat a büntetőtörvény kereteit kitöltő normát értelmezi, akkor az alkalmazható büntető ügyekben is.

Ezzel szemben Lenkovics Barnabás szerint „a közigazgatási (speciálisan adójogi) tárgykörben meghozott KJE a büntetőeljárásokban – szemben a határozat indokolásában foglaltakkal – eleve nem alkalmazható és nem is alkalmazandó”.⁶¹

Ezen utóbbi álláspont azonban nem fogadható el. Egy másik ügyben az Alkotmánybíróság egyik tanácsa kimondta, hogy kerettényállás esetén „szükségszerű, hogy a bíróság nemcsak a büntetőjogi szabályt, hanem a törvényi tényállást kitöltő más jogszabályt is értelmezi a konkrét tényállás tükrében”.⁶² Márpedig törvényi tényállást kitöltő más jogszabály (esetünkben az adótörvény) értelmezése tekintetében a jogegységi határozat „a bíróságokra kötelező”.⁶³ Ezen semmit sem változtat az, hogy az adójogi jogszabály nem önmagában, hanem egy büntetőtörvény kereteit kitöltő normaként érvényesül. A jogegységi határozat és az abban értelmezett jogszabály közötti „köldökszínórt” ugyanis akkor is fennmarad, ha az utóbbi közvetetten büntetőjogi felelősséget alapoz meg.

Czine Ágnes szerint „a KJE alkalmazása elsődlegesen közigazgatási ügyszakban merül fel”.⁶⁴ Adóigazgatási eljárásból valóban sokkal több van, mint adóval kapcsolatos büntető ügyből, így e megállapítása empirikusan nem cáfolható. Akkor viszont nem kizárt (hanem csak kivételes eset lesz) a büntetőjogon kívüli normát értelmező jogegységi határozatok büntető ügyszakban való alkalmazása. Ezt igazolják a különvélemény azon megállapításai is, amelyek szerint lenne lehetőség – mind a büntetőjog szabályai, illetve az Alaptörvény alapján

⁶¹ Lenkovics Barnabás különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [104].

⁶² 3037/2014. (III. 13.) AB határozat, Indokolás [23].

⁶³ Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdés.

⁶⁴ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016. (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [101].

– arra, hogy egy közigazgatási tárgyú jogegységi határozatot büntető ügyekben alkalmazzanak (amennyiben az enyhébb megítélést biztosítana az elkövetőnek).⁶⁵

Czine Ágnes azonban számos olyan érvet is felhoz, amelyek lényegében azt hivatottak igazolni, hogy a jogegységi határozatok hatálya egyes jogágakra korlátozódik.⁶⁶ Így arra is utal, hogy „a Kúria jogegységi tanácsa alappal indulhatott ki abból, hogy a jogegységi határozatban értelmezett norma büntetőjogi relevanciával nem bír”.⁶⁷ Hivatkozik arra is, hogy „a jogegységi tanács összetételét nem a Bszi. 34. § (2) bekezdése alapján kellett megállapítani, hanem elegendő volt, hogy csak közigazgatási ügyszakba beosztott bírák vettek abban részt”.⁶⁸

Az azonban, hogy a jogegységi határozat meghozatalában ténylegesen milyen tanács működött közre (vagy a Bszi. helyes értelmezése alapján milyen tanácsnak kellett volna eljárnia), egyáltalán nem releváns a jogegységi határozat kötelező erejének hatókörét illetően. Az Alaptörvény alapján ugyanis „a Kúria [...] a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz”.⁶⁹ Ezzel ellentétes érvelésre csak az adna alapot, ha az Alaptörvény úgy rendelkezne, hogy a Kúria azon szakágú jogegységi tanácsa által hozott jogegységi határozata kötelező az eljáró tanácsnak, amely ítélezési tevékenységének megfelel.

Czine Ágnes utal arra is, hogy „számos olyan, kifejezetten a büntető szakág területét érintő jogegységi határozat létezik, amely a jogági különbségekre tekintettel, tartalmánál fogva, nem alkalmazható a közigazgatási vagy a polgári eljárásokban, így például az élet és testi épség büntetőjogi védelméről szóló 3/2013. Büntető jogegységi határozat”.⁷⁰ Ez a megállapítás a hivatkozott büntető jogegységi határozat vonatkozásában helytálló, de ennek magyarázata pusztán az, hogy az abban értelmezett rendelkezések (pl. emberölés) alkalmazására kizárólag büntető ügyekben kerül sor. Más büntető jogszabályt értelmező jogegységi határozat alkalmazására azonban kivételesen polgári eljárásban is sor kerülhet. Így pl. a kártérítési igények elévülési idejét a Ptk. bizonyos esetekben a büntethetőség elévülésére

⁶⁵ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016. (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [101].

⁶⁶ Így a jogirodalomból kifejezetten Zödi (2016).

⁶⁷ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016. (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [99].

⁶⁸ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016. (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [100].

⁶⁹ Alaptörvény 25. cikk (3) bek.

⁷⁰ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016. (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [100].

hivatkozással határozza meg,⁷¹ ilyenkor viszont ezt az utóbbi időtartamot a polgári bíróságnak is az 1/2005 BJE határozat alapján kell megállapítania.⁷²

A jogegységi határozat ügyszakok vagy jogágak szerinti besorolása nem érinti az abban szereplő értelmezés alkalmazási körét. A jogegységi határozat mindkét vonatkozásban az abban értelmezett jogi norma sorsát osztja. Így a KMJE az abban értelmezett norma alapján a) a közigazgatási-munkaügyi ügyszakba (jogágilag az adójogba) tartozik, de ettől függetlenül (az adótörvényhez hasonlóan) alkalmazható a büntetőbíróság által is. Abszurd lenne ugyanis az adótörvény tekintetében elfogadni a büntetőjogi alkalmazás lehetőségét, de ezzel ellentétés következtetésre jutni az azt értelmező jogegységi határozat tekintetében. Ettől függetlenül természetesen az elképzelhető, hogy az adójogi norma bizonyos értelmezése (akár az azt előíró jogegységi határozat) a büntetőjog alkalmazása esetén nem irányadó. Ez azonban nem a jogegységi határozat ügyszakától (jogági besorolásából), hanem a büntetőtörvény speciális rendelkezéséből, illetve az arra vonatkozó alkotmányos garanciákból eredhet.⁷³

3.1.2. A büntetőjogi garanciák és a keretkitöltő jogszabályok

A másik előkérdésként az merül fel, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése egyáltalán vonatkozik-e a büntetőtörvény kereteit kitöltő jogszabályokra. Ennek vizsgálata azért lényeges, mert egy közigazgatási-munkaügyi ügyszakban megalkotott jogegységi határozatra a büntetőjogi garanciákat megfogalmazó alkotmányos rendelkezés csak a büntetőjogon kívüli jogszabályok közvetítő hatása következtében terjedhet ki. Ha a büntetőjogi garanciák nem terjednek ki a büntetőjogon kívüli jogszabályokra, akkor az azokat értelmező jogegységi határozatra sem.

A büntetőjogi garanciák és keretkitöltő normák viszonyára viszont – érdekes módon – kifejezetten csak Czine Ágnes tért ki, amikor megállapítja, hogy „a konkrét esetben az alkotmányossági aggály alapvetően a keretdiszpozíciót kitöltő norma jogi jellegének

⁷¹ Így „bűncselekménnyel okozott kár esetén [...] a követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül”. 1959. évi Ptk. 360. § (4) bekezdés második mondat, illetve Ptk. 6:533. § (1) bek.

⁷² A jogegységi határozat iránymutatásának egyes elemeit a Btk. 28. § (1) bekezdése kodifikálta, Ez azonban tanulmányom érvelésén nem változtat, hiszen a 2013. július 1. előtt elkövetett cselekmények esetén az elévülés félbeszakadására – a 2013. július 1. előtti elbírálás esetén mindig, az ezt követő elbírálás esetén pedig főszabály szerint – az 1978. évi Btk. 35. § (1) bekezdését kell alkalmazni, amit viszont a 1/2005. BJE. alapján kell értelmezni.

⁷³ Vö. részletesebben 3.2. címben elsősorban Czine Ágnes álláspontja kapcsán.

megítélésére [...] vezethető vissza”,⁷⁴ Részéről arra a következtetésre jutott, hogy „a KJE-ben értelmezett – keretdiszpozíciót kitöltő – norma nem minősül büntetőjogi normának”.⁷⁵ Azonban álláspontja szerint „alkotmányos követelmény, hogy a kerettényállást kitöltő normákra is tekintettel érvényesüljön a büntetőjogi legalitás alkotmányos elve”.⁷⁶ Czine Ágnes különvéleményének fenti részeit „összeolvasva” egy olyan jogtétel rajzolódik ki, hogy a büntetőtörvény kereteit kitöltő normák nem minősülnek ugyan büntetőjogi normának, de az alkotmányos garanciák tekintetében azok jogi sorsát osztják.

A fenti jogtétel az Alkotmánybírósági gyakorlatban korábban kifejezetten még nem került megfogalmazásra.⁷⁷ A megközelítése összhangban van azon – az Alkotmánybíróság gyakorlatában is tükröződő – felfogással is, amely a büntetőjogra irányadó garanciák hatókörét önállóan a törvények jogalkotói katalogizálásától függetlenül határozza meg.⁷⁸ Ezzel ellenkező nézet pedig éppen azért nem fogadható el, mert akkor a jogalkotó kerettényállások megalkotásával bizonyos kérdések vizsgálatát kivonhatná a büntetőjogra vonatkozó – szigorúbb követelményeket támasztó – alkotmányos garanciák alól.

Czine Ágnes megállapítása hazai jogirodalmi előképekkel is rendelkezik, így a kerettényállások kapcsán megfogalmazódott, hogy a formális – vagy az általánosan fogalmazott eredmény miatt formálissá vált – kerettényállások kodifikációja esetén a keretet kitöltő szabályok megalkotása során kell biztosítani a büntetőjogi alapelvek érvényesítését.⁷⁹

⁷⁴ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [94.].

⁷⁵ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [101].

⁷⁶ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [94.].

⁷⁷ A testület eddig csak a kerettényállás, mint kodifikációs technika alkotmányos megengedettségével foglalkozott, Vö. 1026/B/2000. AB határozat, ABH 2003, 1296, 1299-1300., illetve 3077/2012. (VII. 26.) AB határozat, Indokolás [7]. Eljárásjogi okból visszautasította, így érdemben nem vizsgálta viszont azt az indítványt, amelyik a keretkitöltő norma visszaható hatályával kapcsolatos jogegységi határozat megsemmisítésére irányult [3023/2012. (VI. 21.) AB végzés]. Ennek kritikájára lásd Lévy Miklós alkotmánybíró különvéleményét, elsősorban Indokolás [13.].

⁷⁸ Erre részletesen lásd Hollán (2009) 2064. o. 277. msz., illetve SZOMORA Zsolt „Büntetőjogi garanciák az Alkotmányban és az Alaptörvényben” *Pázmány Law Working Papers*, 2011/29.

⁷⁹ WIENER A. Imre: Kerettényállások és büntetőjogi garanciák in: Emlékkönyv Dr. Cséka Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. Szeged, 1992. 615–629. o. illetve ezt követve GULA József: „A csödbűncselekmények *de lege ferenda*” *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2008/1. o.

Ezen megközelítésnek remélhetőleg más ügyek eldöntése tekintetében is komoly jelentősége lesz, még akkor is, ha az jelenleg „csak” különvéleményben szerepel. A különvéleményből ugyanis a későbbiekben könnyen lehet többségi álláspont.⁸⁰

3.1.3. jogegységi határozatok és az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése

A határozat és a különvélemények (párhuzamos indoklások) nem érintik kifejezetten azt az előkérdést sem, hogy egy (kifejezetten anyagi büntetőjogi tárgyú) jogegységi határozatra mennyiben vonatkozna az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése (különösen a visszaható hatály ebből eredő tilalma). Ebben a vonatkozásban is annak a megítélése tekinthető különösen problematikusnak, hogy pusztán értelmezést tartalmazó jogegységi határozat, sértheti-e az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdését.⁸¹

Egy másik ügyben az Alkotmánybíróság már korábban megállapította, hogy „a Kúria kifogásolt jogegységi határozata nem tekinthető visszaható hatályú jogértelmezésnek [...] az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésében megfogalmazott visszaható hatályú jogalkotás és jogalkalmazás tilalmát nem sérti”.⁸² Az Alkotmánybíróság döntésénél azt is figyelembe vette, hogy „a Kúria a jogegységi eljárását [...] egymásnak ellentmondó alsóbb fokú bírósági döntések miatt folytatta le. A jogegységi határozat a bíróságok által képviselt egyik jogértelmezést elfogadva normatív erővel egységesítette”.⁸³

Ezt a felfogást még élesebben exponálja Pokol Béla a 16/2014. (V. 22.) AB határozat tervezetéhez készített – egy tanulmánykötet függelékében közreadott – feljegyzése. Ezek szerint a vitatott jogegységi határozat „mondta ki [...] pusztán értelmezésként (és nem eredeti norma új előírásával) [...] a vitatott elévülés felemeléseket. Egy korábbi jogszabályra később kimondott értelmezés esetében nem releváns a visszaható hatály tilalma, hisz az csak kihozza a jogszabályból azt, ami már eleve benne volt implicite”. Ekkor tehát a támadott jogegységi határozat az „egyszerű törvényi jog értelmezését” jelentette, amibe „az AB nem szólhat bele”.⁸⁴

⁸⁰ Ez az első Alkotmánybíróság idején a visszaemlékezések szerint meg is történt [Sólyom (2001) 115. o.].

⁸¹ Ugyanezen kérdésre az általános garancia vonatkozásában ld. 2.2.2.2. cím.

⁸² 16/2014. (V. 22.) AB határozat, Indokolás [43].

⁸³ 16/2014. (V. 22.) AB határozat, Indokolás [43]. Az ilyen gyakorlaton alapuló jogegységi határozatokat Zödi Zsolt is külön kezeli a visszaható hatály kapcsán [(2014) 621-622. o.].

⁸⁴ Pokol Béla: *Büntetőjog-elméleti vizsgálódások*. Rejtjel, Budapest, 2016. 127. o.

A jogirodalomban azonban ennek kapcsán ezzel ellentétes olyan felfogás felmerült, hogy egy állandó (de jogegységi határozatban kötelezővé nem tett) bírói jogértelmezés megváltozása is sértheti a nullum crimen sine lege elvet.⁸⁵

3.2. A BÜNTETŐJOGI VONATKOZÁSÚ GARANCIÁK SÉRELME

aa) Az Alkotmánybíróság többsége a visszaható hatály büntetőjogi vonatkozású tilalmának sérelmét – elképzelhető, hogy indítvány hiányában – nem vizsgálta. Mivel azonban megállapította az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdés és a B) cikk (1) bekezdésének sérelmét, ez lényegében (impliciten) a XXVIII. cikk (4) bekezdésének megsértését is jelenti.⁸⁶

ab) Czine Ágnes szerint lényegében a jogegységi határozat is „a büntetőjogi felelősségre kiható és súlyosabb büntetést eredményező új norma”, amelynek „visszamenőleges alkalmazhatóságát a büntetőjogi legalitás fentiekben bemutatott alkotmányos elvei (nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege) is kizárják.”⁸⁷

Ezen érvelésének kiindulópontja azonban nincs összhangban különvéleménye azon részével, amely szerint a jogegységi határozat az értelmezés körében marad, nem tekinthető jogalkotásnak.⁸⁸ Ha viszont a jogegységi határozat „súlyosabb büntetést eredményező új norma”, akkor sérti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdését, illetve B) cikk (1) bekezdését is.

ba) Pokol Béla szerint „a jogegységi határozat „kiterjesztette a Btk. [...] tényállásának kereteit [...] Ezzel a nullum crimen sine lege elvet sértette meg, amelyet az Alaptörvény XXVIII. cikkének (4) bekezdése mint az egyik büntetőjogi garanciát alaptörvényi szintre emelt. Ezen alaptörvényi garancia miatt csak a törvényhozó tudta ezt a dilemmát orvosolni a törvény módosításával, és a [j]ogegységi [h]atározat ezt nem tehette meg a törvenymódosítás előtti időszakra, mert ez szemben állt az Alaptörvény XXVIII. cikkének (4) bekezdésével”.⁸⁹

Pokol fenti álláspontjának olyan értelmezése is lehet, hogy a KMJE akkor is alaptörvény ellenes lenne, ha az értelmezett jogszabály hatálybalépésével egyidejűleg (joggyakorlat továbbfejlesztésének igényével) született volna.⁹⁰ A jogegységi határozat tehát – felelősséget alapító bírói jogként – a visszaható hatályú alkalmazás kérdéséről függetlenül is – sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdését.

⁸⁵ Nagy Ferenc (2004) 62. o.

⁸⁶ Vö. 1. cím.

⁸⁷ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [101].

⁸⁸ Vö. 2.1.2. cím.

⁸⁹ Pokol Béla különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [112].

⁹⁰ Vö. 2.2.1. cím.

Amennyiben a jogegységi határozat meg nem engedett módon „kiterjesztette” a Btk. tényállásának kereteit, akkor felmerül (sőt valószínű) az is, hogy ezzel a C) cikk (1) bekezdését, illetve (szükségképpen visszaható hatályú alkalmazásra figyelemmel⁹¹) a B) cikk (1) bekezdését is sérti. Pokol Béla indokolásának teljességéhez tehát szükséges lett volna annak kifejezett magyarázata is, hogy a jogegységi határozat miért csak a szigorúbb büntetőjogi garanciákat sérti, a minden jogágra irányadó alkotmányos standardokat miért nem.

bb) Varga Zs. András szerint „nem lehet vitás, hogy a [...] jogegységi határozat büntető ügyekben a visszaható hatály tilalmára tekintettel nem alkalmazható”.⁹² Ezt az álláspontját azonban kifejezetten azzal együtt fogalmazta meg, hogy a KMJE formális alkotmányellenességét – más alkotmánybírók álláspontjához csatlakozva – tagadja.⁹³

Ennek alapján álláspontja úgy összegezhető, hogy a jogegységi határozat olyan értelmezést ad, amely a hatalommegosztás elvét, illetve a jogállamiság elvét nem sérti, de a visszaható hatály speciális büntetőjogi vonatkozású tilalmát igen. Ez egy dogmatikailag képviselhető álláspont, azonban annak kapcsán mindenképpen részletesebb megvilágítást érdemelt volna – Pokol Bélához hasonlóan – részéről is ennek magyarázata. Ennek körében elsősorban arra lehetett volna utalni, hogy a büntetőjogi felelősségre (akár közvetten) kihatással lévő jogszabályok esetén az értelmezés alkotmányos határai máshol húzódnak (azaz szűkebbek). Ennek keretében érvként azt is fel lehetett volna hozni, hogy amennyiben az adott ügyre az Alaptörvény XVIII. cikk (4) bekezdése is alkalmazható, akkor erre figyelemmel az Alaptörvény 28. cikkéből eredő kötelezettség érvényesülésének is szűkebb tere van.⁹⁴ Különlegesen érdekesek ebben a vonatkozásban a Legfelsőbb Bíróság azon határozatai, amelyek az osztalékadóval kapcsolatos adócsalásért még akkor sem állapítottak meg büntetőjogi felelősséget, amikor az osztalék fogalmához szükséges formális jogszabályi feltétel hiányáért lényegében az elkövető felelt.⁹⁵

⁹¹ Vö. 2.2.1.2. cím.

⁹² Varga Zs. András párhuzamos indokolása a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [66].

⁹³ Varga Zs. András párhuzamos indokolása a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [70].

⁹⁴ Ez azonban semmiképpen nem jelenti azt, hogy a teleologikus értelmezés az Alaptörvény alapján a büntetőjogban ne lenne érvényesíthető. A büntető jogszabály teleologikus értelmezését elfogadja pl. 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, Indokolás [21].

⁹⁵ Nem keletkeztet büntetőjogi felelősséget önmagában az, hogy valakinek „amennyiben [...] a valótlan tartalmú számlák összegét legalisan osztalékként vette volna ki a pénztárból, akkor ezek után a tényállásban rögzített adófizetési kötelezettsége keletkezett volna”. Az „osztalékadóra vonatkozó adójogszabály alapján ugyanis osztaléknak nem általában a társaság vagyonából bármely jogcímen

c) Ha viszont a KMJE nem sértette sem az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdését, sem B) cikk (1) bekezdését, akkor annak vonatkozásában felmerülhetett volna – elsősorban a 16/2014. (V. 22.) AB határozatra figyelemmel⁹⁶ – a következő érvelés: A KMJE nem sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésében megfogalmazott büntetőjogi garanciát sem, mivel az a jogértelmezés keretein belül marad. Alaptörvény ellenesség megállapítására különösen azért nem volt indok, mert a jogegységi határozat jelen ügyben is a jogszabály egyik (a gyakorlatban már létező) értelmezését tette kötelezővé.⁹⁷

Ezt az utóbbi álláspontot azonban kifejezetten – érdekes módon – egyik alkotmánybíró sem képviselte. Ezen hipotetikus érvelés legfeljebb Sulyok Tamás álláspontjával egyeztethető össze. Amit ugyanis láttuk Pokol Béla kifejezetten, míg Varga Zs. András hallgatólagosan az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésének sérelmét állapítja meg, míg Czine Ágnes ezen rendelkezés alapján a KMJE büntető ügyekben való alkalmazásának lehetőségét is tagadja.

3.3. AZ ALAPTÖRVÉNY-ELLENESSÉG JOGKÖVETKEZMÉNYEI

3.3.1. A megsemmisítés szükségessége

Varga Zs. András a KMJE megsemmisítését csak azért támogatta, mert „megakadályozza a jogegységi határozat alkalmazását büntető ügyekben”,⁹⁸ de azt nem tartja a legjobb megoldásnak.⁹⁹

Czine Ágnes szerint a büntetőtörvényt értelmező 1/1999. BJE, illetve az Alaptörvény XXVIII. cikke alapján kizárt a KMJE büntető ügyekben való (szükségképpen visszaható

kivont pénzüsszeg, hanem csak a meghatározott jogcímen kifizetett részesedés tekinthető, amelynek a kifizetésére a gazdasági társaság taggyűlésének, közgyűlésének a döntése alapján kerülhet sor. Az érintett társaságnál viszont a tényállásban rögzített összegeknek megfelelő osztalék kifizetéséről – a társasági és osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény (Taotv.) rendelkezéseinek megfelelően – az éves eredmény ismeretében nem rendelkeztek” (vö. Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.904/2009/5. szám, Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.416/2008/6.szám illetve Legfelsőbb Bíróság Bfv. II. 387/2008. – BH 2010/60.).

⁹⁶ Vö. 3.1.3. cím.

⁹⁷ A „jogegységi eljárás kezdeményezésének indoka az volt, hogy az adóhatósági eljárásokat követően indult közigazgatási perekben a Kúria két pénzügyi ítélkező tanácsa – azonos történeti tényállás mellett, azonos időszakra nézve és azonos jogszabályi keretek között – érdemben eltérően határozta meg az ingó átruházás következményeit.” Vö. 2/2016 (II. 8.) AB határozat, Indokolás [11]. Itt is lásd Zódi Zsolt megközelítését a 83. l-j-ben.

⁹⁸ Varga Zs. András párhuzamos indokolása a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [67].

⁹⁹ Vö. 2.2.3. cím.

hatályú) alkalmazása,¹⁰⁰ így (ha ezt nem is mondja ki kifejezetten) annak megsemmisítése nem szükséges.

Pokol Béla szerint az Alkotmánybíróság nem volt jogosult az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdés sérelmét megállapítani (így lényegében a KMJE-t megsemmisíteni sem). Ennek oka az Alkotmánybíróság indítványhoz kötöttsége, hiszen „az indítványozó [...] nem hivatkozta meg ezt az alaptörvényi helyet”.¹⁰¹

Ez a megközelítés azonban az indítványhoz kötöttség igencsak formalista felfogását tükrözi, amely nincs tekintettel a büntetőjogi és nem büntetőjogi garanciák tartalmának inherens kapcsolatára (azaz részleges átfedésére).¹⁰² Valójában az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe ütközés megállapítására vonatkozó indítvány szükségképpen az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésének sérelmét is állítja (valamilyen szinten). Egy ilyen az alacsonyabb alkotmányos standard megsértésének megállapítására irányuló indítvány viszont – logikai értelmezés alapján – nem lehet akadálya egy olyan döntésnek sem, amely adott esetben csak a szigorúbb alkotmányos standard sérelmét látja csak megállapíthatónak.

3.3.2. A megsemmisítés hatálya

Az Alkotmánybíróság „a *nullum crimen sine lege* és *nulla poena sine lege* elvét figyelembe véve, a jogbiztonság követelményének érvényre juttatása érdekében a jogegységi határozatnak a közzétételére visszamenőleges hatályú megsemmisítése mellett döntött”.¹⁰³

A fenti indokolás azonban nincs összhangban az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatával. Azon korábbi határozatok ugyanis, amelyek büntető jogszabályok alkotmányellenességét a jogbiztonságra vagy a *nullum crimen et nulla poena sine lege* elvre hivatkozva állapították meg, a megsemmisítetéről általában *ex nunc* hatállyal rendelkeztek.¹⁰⁴

3.3.3. Büntetőjog specifikus alkalmazási tilalom kimondása

Varga Zs. András veti fel, hogy az Alkotmánybíróságnak „döntésével meg kellett akadályoznia a jogegységi határozat alkalmazását büntető ügyekben”, amely „hatás elérhető lett volna a jogegységi határozat kíméletével olyan módon is, hogy az Alkotmánybíróság határozatának rendelkező részében a büntetőügyekben alkalmazás tilalmát mondja ki”.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Czine Ágnes különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [101].

¹⁰¹ Pokol Béla különvéleménye a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [112].

¹⁰² Vö. 1. cím.

¹⁰³ 2/2016 (II. 8.) AB határozat, Indokolás [51].

¹⁰⁴ Így pl. 47/2000. (XII. 14.) AB határozat, illetve 2/1994. (I. 14.) AB határozat.

¹⁰⁵ Varga Zs. András párhuzamos indokolása a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [68.].

Ha a KMJE kizárólag akkor minősül alaptörvény-ellenesnek, ha a büntetőtörvény kereteit kitöltő normát értelmez, akkor a testületnek a megsemmisítés helyett valóban a büntetőügyekre való alkalmazhatóság tilalmát kellett volna kimondania. Ezzel ugyanis az Alkotmánybíróság úgy küszöbölte volna ki a fokozott követelményeket támaztó büntetőjogi garanciák sérelméből eredő alaptörvény-ellenességet, hogy nem töröl el az Alaptörvénnyel összhangban lévő rendes bírósági jogértelmezést. Kizárólag a büntetőjogi vonatkozású alaptörvényi garancia sérelmére tekintettel viszont a jogegységi határozat megsemmisítése nem tekinthető szerencsésnek, mivel ez kizárja egy az Alaptörvénynek megfelelő kötelező jogértelmezés érvényesülését tisztán közigazgatási ügyekben is.

Varga Zs. András szerint „a megsemmisítés helyett a büntetőügyekben való alkalmazás tilalma azért lett volna célravezetőbb, mert a jogegységi határozat még csak nem is utal arra, hogy büntető ügyekben alkalmazni kellene, és ezt erősíti az is, hogy meghozatalában csak a Kúria közigazgatási kollégiuma vett részt (öttagú jogegységi tanács).¹⁰⁶ Álláspontom szerint ezek a körülmények ebben a vonatkozásban is közömbösek,¹⁰⁷ a büntetőügyekben való alkalmazás tilalmának alapja ugyanis a fokozott követelményeket támaztó büntetőjogi garanciák érvényesítése. Ezek alapján viszont olyan alaptörvény-ellenes nem a büntető ügyszakban hozott jogegységi határozat büntető ügyekben való alkalmazását is ki lehetne zárni, amely maga utal arra, hogy azt a büntetőeljárásban is alkalmazni kell, illetve olyanét is, amelyet a Kúria hétagú jogegységi tanácsa hozott.

Varga Zs. András utal arra is, hogy kétségtelen, hogy jogág specifikus alkalmazási tilalmat „az Abtv. látszólag nem ismer. A qui potest maius, potest et minus elv alkalmazásával levezethető lett volna, hogy ha az Alkotmánybíróság jogosult a jogegységi határozat megsemmisítésére, azaz teljes kiiktatására a jogrendszerből, akkor jogosult a részleges alkalmazhatóság kimondására is”.¹⁰⁸ A részleges alkalmazhatóság kimondására az Alkotmánybíróságnak nemcsak az Abtv. fenti logikai értelmezése, hanem tételes szabályai alapján is lett volna hatásköre. Az Abtv. 37. § (2) bekezdés második mondata alapján ugyanis megfelelően alkalmazható az Abtv. 46. § (3) bekezdése, amely alapján „az Alkotmánybíróság hatáskörei gyakorlása során folytatott eljárásában határozattal megállapíthatja azokat az Alaptörvény szabályozásából eredő, és az Alaptörvény rendelkezéseit érvényre juttató alkotmányos követelményeket, amelyeknek a vizsgált [...] jogszabály alkalmazásának meg

¹⁰⁶ Varga Zs. András párhuzamos indokolása a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [69].

¹⁰⁷ Vö. 3.1.1. cím.

¹⁰⁸ Vö. Varga Zs. András párhuzamos indokolása a 2/2016 (II. 8.) AB határozathoz, Indokolás [68.].

kell felelnie”. Álláspontom szerint ezek körébe beletartozhat bizonyos esetekre (estünkben büntető ügyekre) nézve egy nem büntető ügyszakban hozott jogegységi határozat alkalmazásának kizárása is.

A büntetőügyekre való alkalmazhatóság tilalmának kimondása kapcsán jelentkező következő kérdés az lett volna, hogy akkor a közigazgatási ügyekben a büntető jellegű jogkövetkezmények (pl. adóbírság) alkalmazása esetén alkalmazható-e a jogegységi határozat. Ebben a kérdésben való állásfoglalás azon – e tanulmányban részletesen nem vizsgálható – kérdés megválaszolását igényli, hogy a büntetőjogi garanciák milyen körben vonatkoznak a közigazgatási szankciókra.¹⁰⁹

Czine Ágnes nem tartotta szükségesnek kifejezett alkotmányos követelmény megállapítását a KMJE büntetőjogi alkalmazásának kizárásához. Ebben a vonatkozásban elegendőnek tartotta, ha a bíróságok ehhez a Btk. 2. §-át, az azt értelmező 1/1999. számú büntető jogegységi határozatot, illetve az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdését alkalmazzák. Ezzel lényegében (ha nem is kifejezetten) azt az álláspontot képviseli, hogy a KMJE és az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésének konfliktusa végső soron a KMJE rendes bírósági (szükség esetén alkotmány-harmonikus) értelmezésével oldandó meg.

Álláspontom szerint a KMJE büntetőjogi alkalmazásának kizárását (ha a testület azt választotta volna) semmiképpen sem lett volna felesleges az AB határozatának rendelkező részében is szerepeltetni. Különösen azért, mert az alkotmányossági probléma büntetőjogi alkalmazásának kizárásával való (egyébként szerintem is legitim) megoldása a bírói gyakorlatban nem feltétlenül merült volna fel. Az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményező büntető bíróság is a KMJE megsemmisítését kérte,¹¹⁰ indítványában (és annak kiegészítésében) pedig nem is szerepelt hivatkozás az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésére.¹¹¹

¹⁰⁹ Vö. pl. az Emberi jogok Európai Egyezménye tekintetében JUHÁSZ Miklós: „Kriminális versenyjog? – gondolatok az emberi jogok és a versenyjog kapcsolatáról” Magyar Jog, 2013/9., 515-524. o.

¹¹⁰ 2/2016 (II. 8.) AB határozat, Indokolás [1].

¹¹¹ Zalaegerszegi Törvényszék 110/2015/8., Zalaegerszegi Törvényszék 110/2015/10.

4. ÖSSZEGZÉS

4.1. A LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSOK

A következőkben összefoglalom a büntetőtörvény kereteit kitöltő normát értelmező jogegységi határozatok Alaptörvénybe ütközésével kapcsolatos legfontosabb megállapításokat:

4.1.1. Az Alaptörvény garancia rendszere

- I. A jogegységi határozatok ügyszakok vagy jogágak szerinti besorolása nem érinti azt, hogy az ilyen instrumentumok – természetesen az abban értelmezett jogszabály alkalmazása esetén – minden bíróságot köteleznek. A büntetőbíróságokat tehát nem kizárólag a büntetőjogi normához kapcsolódó jogegységi határozatok kötelezik, hanem azok is, amelyek azok kereteit kitöltő normát értelmeznek. Így viszont a büntetőjogon kívüli normát értelmező jogegységi határozatok vonatkozásában is felmerülhet a büntetőjogra vonatkozó alaptörvényi garanciák sérelme.
- II. Ha a büntetőjogra vonatkozó speciális alkalmazási körű és szigorúbb követelményeket támasztó alaptörvényi garanciák sérelmének lehetősége felmerül, akkor minden esetben (függetlenül attól, hogy jogszabályról vagy jogegységi határozatról van szó) ezek alkalmazhatóságát kell elsőként vizsgálni. A minden jogágra vonatkozó garanciák vizsgálatára akkor kell áttérni, ha büntetőjogra vonatkozó alaptörvényi rendelkezéseket nem tartjuk alkalmazhatónak, illetve azok szigorúbb standardjainak sérelmét nem állapítjuk meg.
- III. Nem büntetőjogi tárgyú jogegységi határozatok vonatkozásában a joghatások meghatározásához a büntetőjogra vonatkozó garanciák sérelme esetén is meg kell vizsgálni, hogy a jogegységi határozat ellentétes-e az egész jogrendszerre vonatkozó (általában alacsonyabb szintű követelményeket támasztó) alaptörvényi garanciákkal. Ha ugyanis nem, akkor az alaptörvény követelményeinek teljesülését a büntetőjogra vonatkozó az Alkotmánybíróság által határozatának rendelkező részében kimondott alkalmazási tilalom is megfelelően biztosítja.

4.1.2. A hatalommegosztás elve

- IV. Az Abh. más aspektusaira koncentrálnak tanulmányomnak nem volt (nem is lehetett) célja azon kérdés eldöntése, hogy egy jogegységi határozat mikor jelent végső soron jogalkotást, illetve annak keretében a Kúria mikor marad meg az értelmezés

keretében. Ennek kapcsán azonban annyi az Abh. feldolgozására alapján is megállapítható, hogy a jogértelmezés alaptörvényileg megengedett keretei – a teleologikus értelmezés tételes alaptörvényi kötelezettségére figyelemmel – a 2012. január 1. napját követő időszakban az Alkotmány időszakához képest kibővültek.

4.1.3. A visszaható hatály tilalma

- V. A visszaható hatály alaptörvényből eredő tilalmának megsértése akkor jut jelentőséghez, ha a jogegységi határozat a jogértelmezés kereteit nem lépte át, illetve egyáltalán nem tartjuk alaptörvény-ellenesnek a jogértelmezés kereteinek túllépését.
- VI. A visszaható hatály alkotmányos tilalmának sérelmét az Abh. alapján az alapozza meg, hogy a Kúria a jogalkotás talajára tévedt. Így viszont jelen ügyben megválaszolatlanul maradt a testület által azon (igen vitatott) kérdés, hogy ezen garancia sérelmét jelentheti-e egy jogegységi határozat pusztán jogértelmezése, illetve e kérdés eldöntésénél lényeges-e az ilyen instrumentumok bíróságokat kötelező jellege.

4.1.4. A nullum crimen Sine lege elv

- VII. A jövőre nézve rendkívül fontos Czine Ágnes különvéleményének azon megközelítése, hogy a keretkitöltő normák nem büntető jogszabályok, de azok megalkotására és alkalmazására is kiterjednek az Alaptörvény büntetőjogra vonatkozó garanciái.
- VIII. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdéséből eredő fokozott garanciális követelmények akkor is kiterjedhetnek a jogegységi határozatokra, ha azok nem új normaként viselkednek, hanem csak meghatározott értelmezést írnak elő.
- IX. Ha egy büntetőjogon kívüli jogszabály keretkitöltő normaként érvényesül, akkor a büntetőjogi felelősségre való (közvetett) kihatásra tekintettel annak vonatkozásában az értelmezés alkotmányos határai (vö. Összegzés IV. pont) máshol húzódnak (ti. szűkebbek). A bíróságnak az Alaptörvény 28. cikkéből eredő kötelezettség érvényesítésére korlátozottabb lehetősége van akkor, ha az adott ügyre az Alaptörvény XVIII. cikk (4) bekezdése alkalmazható. Lehet tehát egy más jogági normának olyan értelmezése, ami a büntetőjogon belül az Alaptörvény XVIII. cikk (4) bekezdésre figyelemmel nem alkalmazható, de pl. egy közigazgatási eljárásban (közigazgatási perben) igen.

4.1.5. A jogkövetkezmények

- X. A jogegységi határozat megsemmisítése esetén is elrendelhető az annak alkalmazásával lefolytatott jogerősen lezárt büntetőeljárások felülvizsgálata, amennyiben a terhelt még nem mentesült a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények alól (vagy a kiszabott büntetés, illetőleg az alkalmazott intézkedés végrehajtása még nem fejeződött be, vagy a végrehajthatósága még nem szűnt meg).
- XI. Nincs lehetőség azonban a Be. alapján felülvizsgálatra, ha az Alkotmánybíróság (nem büntető törvényt, hanem) jogegységi határozatot semmisít meg *ex nunc* hatállyal, de a terhelt már mentesült a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények alól, vagy a büntetés végrehajtása már befejeződött, illetve végrehajthatósága megszűnt, illetőleg a terhelt már nem áll az intézkedés hatálya alatt. Ilyen esetekben felülvizsgálat elrendelésére csak akkor van lehetőség, ha a jogegységi határozat megsemmisítése (ahogy jelen ügyben) *ex tunc* hatállyal történt, ilyenkor ugyanis a cselekmény jogerős elbírálásakor hatályos szabályok alapján is megállapítható az, hogy a terhelt bűnösségének megállapítására a büntető anyagi jog szabályainak megsértése miatt került sor.
- XII. Az Alaptörvény XVIII. cikk (4) bekezdésének érvényesülését az is biztosíthatja, hogy az Alkotmánybíróság egy büntetőjogon kívüli jogegységi határozat vonatkozásában alkotmányos követelményként írja elő a büntetőügyekben való alkalmazás tilalmát.

4.2. ÉRVELÉSI TÉRKÉP

A tanulmányom releváns kérdései tekintetében az alkotmánybírák által képviselt nézetek heterogenitását és kapcsolódásait a következő – javaslatom szerint más ügyek elemzésénél is alkalmazandó – „érvelési térkép” szemlélteti.

	Többségi határozat	Kiss	Lenko–vics	Sulyok	Czine	Varga Zs.	Pokol
Értelmezés vagy jogalkotás	Jogalkotás, így semmis	Jogalkotás, de ettől önmagában nem semmis	Értelmezés, így nem semmis				
A visszaható hatály általános tilalmát sérti	Igen, de a jogalkotásra tekintettel	Igen, akkor is sérülne, ha	nem				

		értelmez ne					
A KJME alkalmazható-e büntető ügyben			nem		nem, de akkor igen, ha ked- vezőbb lenne		
Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bek. alkalmazható a keretkitöltő jogszabályra is					Igen, akkor is, ha nem büntetőtör- vény		
Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bek. alkalmazható jogegységi határozatra is							
A KMJE büntető ügyben való alkalmazása az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdését sérti	igen, de ezt csak a megsemmisí- tés hatályánál mondja ki kifejezetten	–			igen	igen, visszaható hatálya miatt	igen, mert felelőssé- get kiterjeszt ő bírói jog
A KMJE megsemmisítése	indokolt volt	indokolt volt	nem volt indokolt			indokolt volt, de csak kisebbik rosszként	nem lehetsége s, mert nincs rá indítvány
A KMJE büntetőjogi alkalmazásának tilalma	–	–	–	–	nem volt indokolt (alkotmá- nyos értelmez- éssel megoldh- ató)	ez lett volna az igazi megoldás	